

Γ. ΝΟΜΟΣ ΚΑΙ ΠΙΣΤΗ

Είναι τεράστια ή βαρύτητα και ή σημασία πού ό Παῦλος δίνει στις έννοιες του Νόμου και της Πίστεως, έννοιες μέ τίς όποιες ασχολείται ιδιαίτερα τόσο στην προς Έβραίους όσο και στην προς Ρωμαίους Έπιστολή Του, τήν πιό έκτεταμένη και –κατά πολλούς- τήν πιό σημαντική Του. Άρκει νά σημειωθεί ότι, συνολικά, στις Έπιστολές Του αυτές χρησιμοποιεί 130 φορές(!) τόν όρο «νόμος», ένῶ περισσότερες από 250 φορές αναφέρεται στις λέξεις «πίστη», και «πιστεύω» μέ τόν κύριο όγκο τῶν αναφορῶν του πάντα νά βρίσκεται στην προς Ρωμαίους (38 φορές) και τήν προς Έβραίους (32 φορές). Νά σημειωθεί ακόμη πώς, όταν ό Παῦλος αναφέρεται στόν Νόμο, συνήθως έννοει τόν *Μωσαϊκό Νόμο* της Παράδοσης ένῶ, όταν γράφει για δικαιοσύνη, αναφέρεται στην δικαίωση ή λύτρωση, πού συντελείται μέσω της πίστεως στόν Ἰησοῦ Χριστό. Μέ μιάν ευρύτερη θεώρηση θά μπορούσαμε, ἴσως, νά ποῦμε σήμερα ότι ὡς «νόμο» ό Παῦλος θεωρεῖ τό θετικό δίκαιο και ὡς «δικαιοσύνη» τήν πιό ανοιχτή, πιό φωτεινή έννοια του Δικαίου.

Χρειάζεται ἐδῶ νά ὑπομνήσουμε πώς ό μέγας Απόστολος ὑπῆρξε όχι μόνο ἕνας ἀνυπέρβλητος θεολόγος μέ τήν πολύ πλατεία έννοια του όρου, αλλά και ἕνας βαθύνους, μυστικός φιλόσοφος μέ θέσεις, Άρχές και Ἰδέες πού θεμελιώνουν ἕναν μοναδικό και ἀξεπέραστο στους αἰῶνες δρόμο για τήν Ἀλήθεια.

Ό Παῦλος φρονεῖ ότι ό Ἄνθρωπος νοσεῖ ἠθικά ἐκ φύσεως και καμμιά νομοθεσία δέν μπορεῖ νά θεραπεύσει αὐτήν τήν φυσική του ἔκπτωση. Κι ἐδῶ χρειάζεται, ἴσως, νά παραβάλουμε τήν ἠθική πτώση του Ἄνθρώπου μέ τό «προπατορικό ἀμάρτημα», της Π. Διαθήκης και τόν ἠθικό κατήφορο της «σιδερένιας ἐποχῆς» (Kali Yuga) πού τόσο ἀνάγλυφα τήν περιγράφει ή Βεδική Παράδοση. Ἄν ό Ἄνθρωπος χρειάζεται νά διεξαγάγει ἕναν ἀληθινό πνευματικό ἀγώνα για τήν δικαίωση της Ὑπαρξῆς Του στόν κόσμο, αὐτό δέν εἶναι δυνατό νά πραγματοποιηθεῖ χωρίς πίστη. Ἡ ἐντολή Του εἶναι, ἄλλωστε, σαφής: «Τῆ γάρ χάριτι ἐσμέν σεσωμένοι διά πίστεως¹». Χωρίς πίστη τό μόνο πού κερδίζει ό νομοταγῆς ἄνθρωπος εἶναι ή ἐπίγνωση της ἀτέλειάς του. Κατά τόν Παῦλο ό Νόμος ἀντιτάσσεται στην ἁμαρτία και, μάλιστα, δέν νοεῖται ἁμαρτία χωρίς ὑπαρξη Νόμου² πού καθορίζει τό ὀρθῶς πράττειν και πού δέν εἶναι παρά ή ἔκφραση της θείας Βούλησης στόν ὀρατό και ἀόρατο κόσμο. Ἀλλά τί σημαίνει ἁμαρτία;

Στίς πρώτες καταβολές τῆς γλώσσας μας ἀμαρτάνω σήμαινε: ἀστοχῶ, ἀποτυγχάνω. Ἀμαρτία εἶναι ἡ ἀστοχία, ἡ ἀποτυχία καί ἀρχικά ἡ λέξη χρησιμοποιεῖται στό καθαρά πρακτικό, ὑλικό επίπεδο³. Ἀπό τόν 3ο π.Χ. αἰώνα ὁ ὅρος ἐπεκτάθηκε καί στό ἠθικό επίπεδο ὡς ἐκτροπή ἀπό τήν ἔννοια τοῦ Δικαίου. Κέντρο ἀναφορᾶς κάθε πράξεως καί ἀφειτηρία κάθε σκέψεως εἶναι πάντοτε ὁ Νόμος· πού ἀπευθύνεται μέν σέ ὅλους τηρεῖται, ὅμως, μόνο ἀπό τούς νομοταγεῖς⁴.

Ὁ Παῦλος ἀναδεικνύει μέ τήν διδασκαλία Του πώς τό βασικό πρόβλημα τῆς οὐσιαστικῆς ἀπελευθέρωσης τοῦ Ἀνθρώπου δέν λύνεται μέ ὅποιεσδήποτε νομικές διευθετήσεις, δηλαδή, «ἐξ ἔργων νόμου⁵». Ἐπειδή ἡ ἐπιθυμία δέν εἶναι δυνατό νά ὑπερπηδηθεῖ μέ τούς φυσικούς νόμους μιᾶς πολιτείας ὅσονδήποτε εὐνομούμενη καί ἄν εἶναι αὐτή. Ὁ Νόμος ἀποκτάει ἀληθινό νόημα καί ἀνταποκρίνεται στήν βαθύτατη ἀποστολή του ὅταν ἔχει ὑστατο τέρμα τήν θεμελίωση τῆς πίστεως στόν Θεό καί τήν Δικαιοσύνη Του. Δυό βασικές, δηλαδή, Ἀρχές πού ὀδηγοῦν στήν λύτρωση τοῦ Ἀνθρώπου ἀπό τήν δουλεία του στόν ὑλικό κόσμο καί τόν συνακόλουθο φόβο τοῦ θανάτου.

Ὁ Ἰσοθέος Ἀπόστολος φέρνει μιᾶ νέα ἰδέα στόν κόσμο μέ τήν ἀναφορά του στό φυσικό Δίκαιο, ὅταν κηρύσσει πώς ἡ ἔννοια τοῦ Ἀγαθοῦ καί, ἄρα, τῆς ἐπίγνωσης τοῦ Νόμου καί τῆς Δικαιοσύνης πού συνεπάγεται, βρίσκεται μέσα στήν ὄντοτητα τοῦ Ἀνθρώπου, καθοδηγώντας τον μέ τήν δική του προαίρεση πρὸς τήν σύννομη ὑποταγή του στό Θεῖο Θέλημα. Εἶναι ἡ φωνή τῆς διάκρισης μέσα στόν νοῦ καί ὁ Ἄνθρωπος καλεῖται κάθε φορά νά ἀναγνώσει σωστά τόν Νόμο πού εἶναι γραμμένος στήν καρδιά του ἐκ φύσεως. Μιά ἠθική πολιτεία μπορεῖ νά οἰκοδομηθεῖ καί χωρίς τόν γραπτό Νόμο⁶. Ἐδῶ, ὁ Παῦλος ἔρχεται σίγουρα σέ ρήξη μέ τήν ἐβραϊκή καθεστηκυῖα ἀντίληψη πού ἀνάγει τόν Ἰσραήλ σέ περιούσιο λαό τοῦ Θεοῦ, καθώς ἀνοίγει τόν ὀρίζοντα τῆς ἔνθεης θεμελίωσης τοῦ Νόμου στίς καρδιές ὅλων τῶν Ἀνθρώπων, ὅλων τῶν ἐθνῶν, ὅλης τῆς Οἰκουμένης καί ὄχι στόν ἐγκλωβισμό του μόνο στόν Δεκάλογο τῆς Π. Διαθήκης καί τά στενά ἔθνη ὅρα ἑνός λαοῦ. Ἡ λεπτή ὄντοτητα τοῦ Ἀνθρώπου εἶναι ἕνα διαρκές, ἄγρυπνο δικαστήριο, ὅπου διεξάγεται ἡ αἰώνια ἀντιδικία ἀνάμεσα στό Ἀγαθό καί τό μή-ἀγαθό, ἀνάμεσα στήν Γνώση καί τήν ἄγνοια.

Ἐκεῖνο ὅμως, πού τινάζει, κυριολεκτικά, στόν ἀέρα τίς ἀντιλήψεις τοῦ ἐβραϊκοῦ κατεστημένου εἶναι τό νέο σύνθημα πού παραμερίζει τήν βαρύτητα τοῦ Νόμου καί υἰοθετεῖ μιά νέα Ἀρχή: τήν δύναμη τῆς Πίστεως καί τῆς Θείας Χάρης. Ὁ Παῦλος, τοποθετώντας τίς βάσεις ἑνός διαφορετικοῦ πνευματικοῦ ἀγώνα πού θεμελιώνεται κυρίως στήν πίστη καί δευτερευόντως στήν ὑπακοή τοῦ (γράμματος τοῦ) Νόμου ἔρχεται σέ πλήρη ρήξη μέ τήν παράδοση. Μιά παράδοση πού, προσκολλημένη στόν Μωσαϊκό Νόμο, ἀδυνατεῖ νά δεῖ τόν νέον ὀρίζοντα Δικαιοσύνης πού δέν ἀγνοεῖ τόν Νόμο ἀλλά τόν ὑπερφαλαγγίζει χωρίς, ὅμως, νά τόν καταργεῖ. Ἡ θεία Χάρη ἐπιβραβεύει πάντοτε τήν πίστη. «Χάριτι ἐστέ σεσωσμένοι» (ΕΦΕΣ., II § 5). Τί εἶναι, ὅμως, ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ; πόθεν, σέ ποιούς καί μέ ποιὰ κριτήρια παραχωρεῖται;

Ἡ ἐπιστολή πρὸς Ρωμαίους εἶναι ἕνας ἀνεπανάληπτος ὕμνος στήν πίστη πρὸς τόν Θεό, παράλληλα μέ τήν οὐσιαστική μελέτη τοῦ Νόμου πού ἐπιχειρεῖται σ' αὐτήν. Κανένας δέν ὀλοκληρώνεται μονάχα μέ τά νόμιμα ἔργα του ἂν δέν πιστεύει ἀληθινά στόν Νομοθέτη⁷. Τήν πίστη, βέβαια, ἀποθέωσαν πρῶτος ἀπ' ὅλους ὁ Ἰησοῦς καί ἀργότερα οἱ Εὐαγγελιστές καί οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ πίστη στέφεται ἀπό τήν Θεία Χάρη. Οἱ ἀναφορές πού κάνει ὁ Παῦλος σ' Αὐτήν ξεπερνοῦν τίς ἑκατόν(!).

Ἡ δύναμή της εἶναι τόσο ἀπεριόριστη πού, κυριολεκτικά, μπορεῖ καί «ὄρη μεθιστάνειν⁸», καθὼς μᾶς διδάσκει ὁ Παῦλος, ὑπενθυμίζοντάς μας τούς λόγους τοῦ Ἰησοῦ. *Τί, ὅμως, εἶναι ἡ πίστη, ἀπό ποῦ προέρχεται, γιατί εἶναι τόσο τρομερή ἡ δύναμή της καί ἀπό ποῦ πηγάζει; Γιατί εἶναι τόσο ἀναγκαῖα καί γιατί παραμένει ὑπέριστη καί ἀπό τόν πιό νομοταγῆ βίῳ ἑνός Ἀνθρώπου;*

Καταδυόμενος στό ἀνερμήνευτο μυστήριό της, ὁ Θεῖος Ἀπόστολος μᾶς ἐξηγεῖ πῶς εἶναι ἡ ἄμεση σύνδεση τοῦ Ἀνθρώπου μέ τόν Δημιουργό του. Δέν ὑπάρχει ἄλλος πιό ἰσχυρός σύνδεσμος τῆς τρισυπόστατης ὄντότητάς μας μέ τήν πηγὴ τῆς προέλευσής της. Ὁ Ἰησοῦς ἔχει πεῖ πῶς, ἂν διαθέταμε πίστη ὅσο ἕνας σπόρος σιναπιοῦ, θά μπορούσαμε νά μετακινήσουμε βουνά⁹! Ὁ Ἰησοῦς δέν ἔλεγε ὑπερβολές. Ἦταν ἡ μόνη φωνή πού μίλησε τήν Ἀλήθεια. Ἀπέδιδε τήν σωτηρία τῆς ζωῆς ἢ τήν θεραπεία τῶν ἀσθενῶν στήν πίστη τους¹⁰. Μακάριζε αὐτόν πού τόν πίστευαν χωρίς ἀποδεικτικά. Προέτρεπε τούς ἀνθρώπους νά μή

φοβοῦνται ἀλλά μόνο νά πιστεύουν καί, ἐφ' ὅσον πιστεύουν, ὅ,τι ζητήσουν ἀπό τόν Πατέρα θά γίνει κατορθωτό¹³.

Ὁ Παῦλος καλεῖ τούς μαθητές τῆς Νέας Διδασκαλίας «εἰς ὑπακοήν πίστεως». Ὁ Ἄνθρωπος, λέει, δικαιώνεται μέσω τῆς πίστεως. Τήν ἴδια πίστη διατρανώνει βάζοντάς την στήν ἱστορική Τριάδα πίστεως, ἐλπίδας καί Ἀγάπης. Τήν πίστη ἀποκαλεῖ *θυρεό*¹⁴ καί *θώρακα*¹⁵ ἐνῶ στήν συγκλονιστική, πράγματι, ἐξομολόγησή Του στόν Πατέρα, ὁμολογῶντας μέ συντριβή τόν ἀγῶνα τοῦ βίου Του, μιλάει μόνο γιά τήν πίστη πού τήρησε ἀκλόνητη σέ ὅλη τη διάρκειά¹⁶ του.

Δέν ὑπάρχει Ἄνθρωπος δίχως πίστη. Ἀκόμη καί ὁ ἄθεος πιστεύει στήν ἀθεΐα (του). Ἡ πίστη εἶναι τό ἔναυσμα κάθε κίνησης καί τῆς παραμικρότερης στόν κόσμο, κάθε δημιουργικῆς πράξεως, κάθε σχέσεως, κάθε σύναψης δεσμοῦ. Ἡ πίστη γεννάει τήν ἐλπίδα, ἡ ἐλπίδα θερμαίνει τήν προσπάθεια καί ἡ προσπάθεια δίνει νόημα στήν δράση.

Ἡ πίστη δίνεται «κατά τό μέτρον τῆς χάριτος¹⁷» στους ἀνθρώπους. Ὁχι, βέβαια, σέ ὅλους καί ὄχι ἴδια σέ ὅλους¹⁸. Εἶναι τό ἔναυσμα τῆς ἐκκίνησης γιά ἐργασία στόν πνευματικό κόσμο. Ἡ πίστη ἐνδυναμώνεται μόνο μέ τήν ἐργασία αὐτή, ἐνῶ μέ τήν σειρά της καί αὐτή, τροφοδοτεῖ καί ἐνισχύει τήν πίστη, συντηρῶντας, ἔτσι, μιάν ἀμφίδρομη σχέση στήν αἰωνιότητα. Ὁ Ἄνθρωπος πού πιστεύει στόν Παντοδύναμο Δημιουργό του καί στόν προαιώνιο προορισμό του γιά τήν λύτρωση καί τήν τελείωσή του, ἴσως ὡς πρῶτιστο καθήκον του χρειάζεται νά θυμᾶται τήν χάρη τῆς πίστεως πού τοῦ δωρήθηκε. Εἶναι ἡ ἴδια χάρη πού τόν ἐπέλεξε ὡς κλητό καί πού τόν καλεῖ νά ἀνυψωθεῖ σέ ἐκλεκτό μέσα ἀπό τήν βίωση τῆς Διδασκαλίας. Εἶναι τόσο ἀνυπέρβλητη ἡ δύναμη τῆς πίστεως ὥστε ὁ μακάριος Παῦλος νά τήν τοποθετεῖ ὑπέρτερη καί ἀπό τήν τήρηση τοῦ Νόμου, ἔτσι ὥστε νά ὁμολογεῖ ὅτι ὡς Ἀπόστολος δικαιώνεται περισσότερο ἀπό τήν πίστη Του καί λιγότερο ἀπό τά ἔργα Του¹⁹.

Ἡ νέα θρησκεία πού ἐπαγγέλλεται στά ἔθνη ὁ Παῦλος ἀποθεώνει τήν πίστη ἀλλά δέν καταργεῖ τόν Νόμο. Ἀπλῶς τόν ὑπερβαίνει. Διότι ἡ πίστη εἶναι αὐτή πού θά ὀδηγήσει τόν Ἄνθρωπο στήν ὀρθή ἀνάγνωση τοῦ Νόμου, δηλαδή τῆς Θείας Βούλησης, πού «γέγραπται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν» ἀλλά διαβάζεται καί στήν Δημιουργία καί στήν λειτουργία τοῦ Σύμπαντος. Καί εἶναι χαρακτηριστική ἡ ὀλοκλήρωση τοῦ δίδυμου ΝΟΜΟΣ-ΠΙΣΤΗ μέ τό ὑπέρτατο φῶς τῆς Ἀγάπης γιά τήν ὁποία, ὅπως ἤδη

προαναφέρθηκε, τόσο διεξοδικά και τόσο αιώνια καταθέτει τόν όρισμό της στό 13ο κεφάλαιο τής Α'πρός Κορινθίους Έπιστολής Του. Γράφοντας, λοιπόν, πρός τούς Γαλάτες λέει: «Ό γάρ πᾶς νόμος ἐν ἐνί λόγῳ πληροῦται ἐν τῷ ἀγαπήσεις τόν πλησίον σου ὡς σεαυτόν²⁰». Κι ἐδῶ ὀλοκληρώνεται πλέον κάθε σκέψη, κάθε ιδέα, κάθε ἀπόφαση στόν ἐπίγειο βίο τοῦ Ἄνθρώπου.

Τό ριζοσπαστικό, ἀπελευθερωτικό κήρυγμα τοῦ Παύλου προσκαλεῖ τούς «ὑπό νόμον», καί πιστούς ἀκόλουθους τής Νέας Διδασκαλίας νά θεμελιώσουν μιᾶ Νέα Θρησκεία, δηλαδή μιᾶ νέα ὀπτική τοῦ κόσμου. Κι αὐτό θά γίνει κατορθωτό πέρα ἀπό τόν Νόμο καί τήν Πίστη σέ μιᾶ προαιώνια ἀξία τής Δημιουργίας, τήν Ἀγάπη, πού εἶναι, ἄλλωστε, καί ἡ Οὐσία τοῦ Θεοῦ.

1. ΕΦΕΣ., ΙΙ § 8.
2. Ἀμαρτία δέ οὐκ ἐλλογεῖται μή ὄντος νόμου (ΡΩΜ., V § 13).
3. Ἀμαρτία: α(στερητικό) +(σανσκορ.) smrt → smarati = θυμάμαι.
4. Ὅσα γάρ ὁ νόμος λέγει τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ (ΡΩΜ., ΙΙΙ § 19).
5. Ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιωθήσεται (ΡΩΜ., ΙΙΙ § 20).
6. Ὅταν γάρ ἔθνη τά μή νόμον ἔχοντα φύσει τά τοῦ νόμου ποιῇ οὔτοι νόμον μή ἔχοντες ἑαυτοῖς εἰσι νόμος οἵτινες ἐνδείκνυνται τό ἔργον τοῦ νόμου ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν (ΡΩΜ., ΙΙ§14-15).
7. Καί ἡμεῖς εἰς Χριστόν Ἰησοῦν ἐπιστεῦσαμεν ἵνα δικαιωθῶμεν ἐκ πίστεως Χριστοῦ καί οὐκ ἐξ ἔργων νόμου. (ΓΑΛ., ΙΙ § 16).
8. Α' ΚΟΡΙΝΘ., ΧΙΙΙ § 2.
9. Εἰ ἔχετε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως ἐλέγετε ἂν τῇ συκαμίνῳ ταύτῃ ἐκριζώθητι καί φυτεύθητι ἐν τῇ θαλάσῃ καί ὑπήκουσεν ἂν ὑμῖν (ΛΟΥΚ., ΧVΙΙ § 6).
10. Θάρσει θύγατερ ἡ πίστις σου σέσωκέ σε (ΛΟΥΚ., VΙΙΙ § 48).
11. Ὅτι ἐώρακάς με πεπίστευκας· μακάριοι οἱ μή ιδόντες καί πιστέψαντες (ΙΩΑΝ., ΧΧ§ 29).
12. Μή φοβοῦ· μόνον πίστευε καί σωθήσεται (ΛΟΥΚ., VΙΙΙ § 50).
13. Πάντα ὅσα ἂν προσευχόμενοι αἰτεῖσθε πιστεύετε ὅτι λαμβάνετε καί ἔσται ὑμῖν (ΜΑΡΚ., ΧΙ § 24).
14. Θυρεόν τῆς πίστεως (ΕΦΕΣ., VΙ§16).

15. Θώρακα πίστεως καί ἀγάπης (Α΄ ΤΙΜΟΘ., V § 8).
- 16...τόν ἀγώνα τόν καλόν ἠγώνισμαι, τόν δρόμον τετέλεκα, τήν πίστιν τετήρηκα· λοιπόν, ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος. (Β΄ ΤΙΜΟΘ., IV § 6).
17. Ἐκάστῳ ὡς ὁ Θεός ἐμέρισε μέτρον πίστεως (ΡΩΜ., XII § 3).
18. Οὐ γάρ πάντων ἡ πίστις (Β΄ ΘΕΣ., III § 2).
19. Καί ἡμεῖς εἰς Χριστόν Ἰησοῦν ἐπιστεῦσαμεν ἵνα δικαιωθῶμεν ἐκ πίστεως Χριστοῦ καί οὐκ ἐξ ἔργων νόμου (ΓΑΛ., II § 16).
20. ΓΑΛ., V § 14.